

ปริทัศน์วรรณกรรม

นิสิต นักศึกษาแต่ละบุคคลจะมีวิถีศึกษาค้นคว้าในมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน นิสิต นักศึกษาบางคนสนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อประกอบการเรียนนอกเหนือจากที่ อาจารย์ผู้สอนมอบหมาย เพื่อให้งานที่ทำมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อการเรียนวิชาอื่นต่อไป รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการสมัครงานเมื่อจบการศึกษา ในขณะที่นิสิต นักศึกษาบางคนอาจจะสนใจหาความรู้เพื่อประกอบการเรียนเฉพาะที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ความแตกต่างดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจของแต่ละบุคคล

แรงจูงใจ

แนวความคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ

นักจิตวิทยาากลุ่มต่าง ๆ มีแนวความคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจแตกต่างกันดังนี้
(พรรณี ช. เจนจิต 2528: 233-234)

กลุ่มพฤติกรรมนิยม เชื่อว่ามนุษย์เริ่มต้นด้วยความว่างเปล่า หลังจากนั้นจะมีการปรับตัวโดยใช้ประสบการณ์ จากการทดลองของกลุ่มนี้พบว่า การให้แรงเสริม (Reinforcement) จะนำไปสู่จุดเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) กับการตอบสนอง (Response) ในลักษณะต่าง ๆ กัน จึงสรุปว่าแรงจูงใจเกิดจากสิ่งเร้าหรือความต้องการทางด้านร่างกาย

กลุ่มมนุษยนิยม เน้นว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ดังเช่น แนวความคิดเกี่ยวกับ "Life Space" ที่อธิบายการแสดงพฤติกรรมของคนในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งรับแรงกระตุ้นจากทิศทางต่าง ๆ ทำให้ต้องแสดงพฤติกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลย์

กลุ่มมนุษยนิยม มีแนวความคิดคล้ายกลุ่มมนุษยนิยม ที่เน้นเรื่องมนุษย์ต้องการเป็นผู้ นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่กลุ่มนี้เชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมนอกจากสนองความต้องการ

ทางด้านร่างกาย ยังสนองความต้องการในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งสนองความต้องการ
การขึ้นสูงชันด้วย

สรุปได้ว่า แรงจูงใจ คือแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออก
มาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

ประเภทแรงจูงใจ

นักจิตวิทยาทั่วไป จำแนกประเภทของแรงจูงใจตามลักษณะของกิจกรรมที่นำไปสู่
เป้าหมายไว้ 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง แรงจูงใจที่
เกิดภายนอกบุคคล มีผลกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่ง (ลิตธิโซค
วราสันติกุล 2531: 174) แรงจูงใจภายนอกที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ได้แก่
(สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม 2518: 49-51)

1.1 บุคลิกของผู้สอน ได้แก่ รูปร่าง ท่าทาง อารมณ์ และความรู้ของผู้สอน
ทำให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจและสนใจการเรียนเพิ่มขึ้น

1.2 ความสำเร็จในการเรียน ผู้เรียนที่ได้รับความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น
จากการเรียน ทำให้มีความตั้งใจเรียนยิ่งขึ้น

1.3 การใช้เครื่องเล่นต่าง ๆ ได้แก่ การให้รางวัล การลงโทษ และ
การจัดให้มีการแข่งขันในหมู่ผู้เรียน จักช่วยให้ผู้เรียนขยันและตั้งใจเรียนดีขึ้น

1.4 การใช้สื่อประกอบการสอน โดยผู้สอนใช้อุปกรณ์การสอน ดังเช่น
แผ่นใส สไลด์ ภาพยนตร์ ฯลฯ (Evans, Rhodes และ Keenan 1977: 31-33) ซึ่ง
การใช้สื่อดังกล่าวหากผู้สอนจัดให้เหมาะสมกับความรู้และขนาดของกลุ่มผู้เรียนก็จะเป็นการ
กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากขึ้น

นอกจากนี้ ในการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัย ห้องสมุด มีบทบาท
สำคัญเป็นแรงจูงใจภายนอกที่ทำให้บัณฑิต นักศึกษาสนใจเข้าศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม
มากขึ้นด้วยถ้าห้องสมุดตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของคณะต่าง ๆ เพื่อสะดวกในการใช้บริการ
ห้องสมุดมีทรัพยากรไว้บริการแก่นิสิต นักศึกษาตรงตามต้องการ ผู้ให้บริการเป็นกันเอง
ยิ้มแย้มแจ่มใส ฯลฯ

2. แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง แรงจูงใจที่เกิดภายในบุคคล มีผลกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (สิทธิโชค วราสันติกุล 2531: 174) แรงจูงใจภายในบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็น ทัศนคติ ความสนใจความคาดหวัง การมองเห็นคุณค่า และความพึงพอใจ ฯลฯ (ปราณี รามสูต 2528: 125)

ทฤษฎีแรงจูงใจ

ทฤษฎีที่อธิบายแรงจูงใจภายในได้อย่างสมบูรณ์และชัดเจนเป็นที่ยอมรับในวงการจิตวิทยา นั่นคือ ทฤษฎีความต้องการของ Maslow (Maslow's Theory of Need Gratification) ซึ่งได้ลำดับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Maslow 1970: 35-47) ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (The Physiological Needs) คือความต้องการปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังรวมถึงความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (The Safety Needs) คือความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีหลักประกันในการทำงานและสภาพเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว
3. ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (The belongingness and Love Needs) คือ ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการอยากได้รับความรักจากผู้อื่น อยากเป็นเจ้าของคนอื่น
4. ความต้องการการยอมรับและการยกย่อง (The Esteem Needs) คือ ความต้องการที่ตระหนักว่าตนเองมีค่าในสายตาตนเองและในสายตาผู้อื่น
5. ความต้องการความจริงแท้แห่งตน (The Need For Self-Actualization) คือ ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตรงตามสภาพที่เป็นอยู่ เข้าใจถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการของตนเอง โดยไม่มีการปกป้องข้อบกพร่องของตนเอง

Wilson (1981: 7-8) ได้ลำดับความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย

2. ความต้องการทางด้านอารมณ์ (Affective Needs) เช่น ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการมีอำนาจ

3. ความต้องการทางด้านปัญญา (Cognitive Needs) เช่น ความต้องการวางแผน ความต้องการเขียนหนังสือเพื่อให้เกิดความชำนาญ

ความต้องการเกี่ยวกับการเรียนการสอนของนิสิต นักศึกษาปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเมื่อเทียบกับความต้องการของ Maslow จะอยู่ในระดับ 2-5 ส่วนของ Wilson อยู่ในระดับ 2-3 และจากงานวิจัยของ Dunn (1986: 475-481) พบว่า นักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัย Loma Linda วิทยาเขต La Sierra เกิดแรงจูงใจในการแสวงหาสารนิเทศเพื่อประกอบการเรียน 6 ประการได้แก่ ความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ความต้องการความสำเร็จในวิชาชีพ ความต้องการให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของตนเอง ความต้องการให้ตนเองมีความรู้กว้างขวาง ความต้องการให้ตนเองเป็นเจสิยวฉลาด และความ ต้องการผลการเรียนดี จึงสรุปได้ว่า แรงจูงใจภายในของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือความต้องการที่ตั้งใจไว้

ความต้องการสารนิเทศ

ความหมายของความต้องการสารนิเทศ

ความต้องการสารนิเทศ เป็นคำที่เป็นนามธรรมแทนแนวคิดเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจที่ทำให้คนเราต้องแสวงหาและใช้สารนิเทศ (Chen และ Hernon 1982: 37-38) เพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การเงิน สุขภาพ การเดินทาง การศึกษา การจัดการ การพัฒนาอาชีพ และการวิจัย ฯลฯ ในขณะที่ Ford (1980: 100) ให้ความหมายไว้ว่า ความต้องการสารนิเทศเกิดจากการตระหนักถึงความไม่รู้หรือความไม่แน่ใจในการปฏิบัติงานของคนเรา หรือเกิดจากความจำเป็นในการศึกษาหาความรู้หรือการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลซึ่งจะสัมพันธ์กับภาระหน้าที่และอาชีพของตนเอง เช่น ครู/อาจารย์ ต้องการสารนิเทศเพื่อใช้ในการสอนหรือการบรรยาย การผลิตผลงานทางวิชาการ และการวิจัย นักเรียน/นักศึกษาต้องการสารนิเทศเพื่อใช้ประกอบการเรียนทั้งนี้เพื่อให้ได้คะแนนสูงในวิชานั้น หรือเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษาแล้ว

ระดับความต้องการสารนิเทศ

ความคิดของ Taylor (1968: 182) ความต้องการสารนิเทศแบ่งได้ 4

ระดับ คือ

1. ระดับความกว้างสุด ผู้ใช้สารนิเทศระบุได้เฉพาะความชอบหรือไม่ชอบได้อย่างกว้าง ๆ แต่ไม่สามารถระบุสารนิเทศที่ต้องการได้
2. ระดับรู้ความต้องการ ผู้ใช้สารนิเทศระบุได้ว่ามีความต้องการแต่ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนเกี่ยวกับสารนิเทศที่ต้องการ ถ้าได้รับการสอบถามจะช่วยลดความไม่ชัดเจนได้
3. ระดับบอกความต้องการได้ ผู้ใช้สารนิเทศสามารถอธิบายความต้องการได้ชัดเจนมากขึ้น
4. ระดับรู้แจ้ง ผู้ใช้สารนิเทศสามารถระบุความต้องการและแหล่งสารนิเทศได้

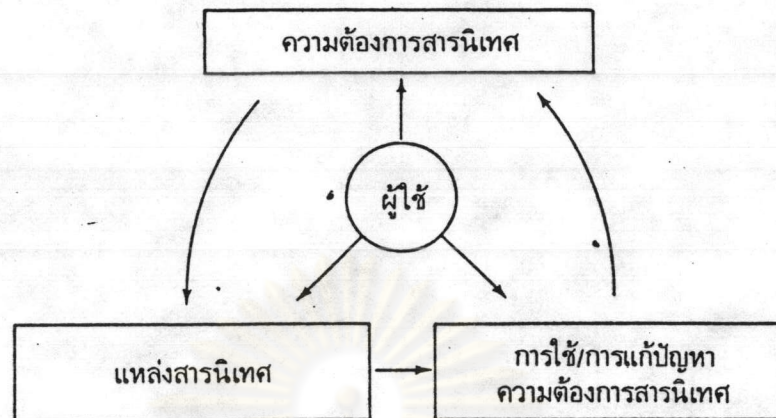
นอกจากนี้ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2532 ช: 26) กล่าวว่าความต้องการสารนิเทศมีระดับเริ่มตั้งแต่ความต้องการที่ไม่รีบด่วนจนถึงระดับความต้องการที่รีบด่วน ความต้องการที่ไม่รีบด่วนสัมพันธ์กับการเล็งเห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญหรือไม่สำคัญ นับตั้งแต่ระดับถ้ารู้ก็ดีจนถึงระดับต้องรู้ต้องได้สารนิเทศนั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการ การแสวงหา และการใช้สารนิเทศ

ความต้องการสารนิเทศ มีความสัมพันธ์กับการแสวงหาและการใช้สารนิเทศ
ดังภาพที่ 1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการ การแสวงหา และการใช้สารนิเทศ
(ประภาวดี สืบสนธิ 2533: 308)

ความต้องการสารนิเทศสัมพันธ์กับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการแสวงหาและ
การใช้สารนิเทศดังนี้ (ประภาวดี สืบสนธิ 2533: 308-309)

1. ประเภทของการใช้สารนิเทศได้แก่
  - 1.1 เพื่อสนองความต้องการส่วนบุคคล เช่น แก้ข้อสงสัย ตอบคำถามที่
อยากรู้
  - 1.2 เพื่อการศึกษาของตนเองหรือบุคคลอื่น
  - 1.3 เพื่อการปฏิบัติงาน
  - 1.4 เพื่อการปกครองและเพื่อวัตถุประสงค์อื่นระดับนานาชาติ เช่น เพื่อ
แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี
2. สถานการณ์ที่คนพบว่าต้องการสารนิเทศ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน
สุขภาพ นันทนาการ การศึกษา ฯลฯ
3. ความต้องการสารนิเทศอาจเป็นคำถาม หรือปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อคนพบว่า
ต้องการที่จะแสวงหาคำตอบเพื่อตอบข้อสงสัย เพื่อแก้ปัญหา เพื่อตัดสินใจ หรือเพื่อการ
เรียนรู้

4. ประเภทของสารนิเทศ คนจะพิจารณาว่าสารนิเทศประเภทใดสามารถสนองตอบความต้องการหรือตอบปัญหาได้ เช่น สารนิเทศ แสดงหรือสาธิตให้เห็นว่า กระบวนการ (show-how) อธิบายวิธีการเทคนิค (know-how) ฯลฯ
5. ลักษณะของสารนิเทศ คือ ข้อกำหนดที่บุคคลคาดหวังเกี่ยวกับสารนิเทศที่ต้องการ ได้แก่ สารนิเทศนั้นมีรูปแบบ ขอบเขต รายละเอียดมีภาษาและคุณภาพที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้รับภายใต้สถานการณ์นั้น ๆ เช่น เสนอคำตอบละเอียดตรงประเด็น เข้าใจง่าย ทันสมัย ฯลฯ
6. แหล่งสารนิเทศ เมื่อคนตระหนักถึงความต้องการสารนิเทศก็แสวงหาสารนิเทศได้จากระบบทางการ ได้แก่ ระบบสารนิเทศที่ตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้บริการสารนิเทศ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารนิเทศ หรือใช้ระบบหรือหน่วยงานอื่นที่งานหลักไม่ได้ทำหน้าที่ให้บริการสารนิเทศโดยตรง แต่ให้สารนิเทศที่ต้องการได้ เช่น สำนักงานจัดหางาน สำนักงานบ้านและที่ดิน ฯลฯ นอกจากนี้ผู้ใช้อาจหาสารนิเทศจากตัวบุคคล เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ฯลฯ เกิดการสื่อสารทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน
7. ผลการใช้สารนิเทศ หลังจากใช้สารนิเทศก็จะเกิดผลต่อบุคคลผู้ใช้ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่น สามารถตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า เสนอโครงการตามที่ประสงค์ได้ ฯลฯ
8. ผลการใช้สารนิเทศโดยรวม ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ต่อสังคมที่บุคคลนั้นสังกัด

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความต้องการสารนิเทศ

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลในการกระตุ้นหรือลดความต้องการสารนิเทศของแต่ละบุคคล นอกจากสภาพแวดล้อม (เช่น ครอบครัว สถานศึกษา และสถานที่ทำงาน เป็นต้น) และตัวสารนิเทศ ฯลฯ) และแหล่งสารนิเทศที่ทำให้บุคคลเกิดความต้องการและแสวงหาสารนิเทศซึ่งมี 2 ประการคือ ค่าใช้จ่าย (เวลา เงิน และแรงงาน) และคุณภาพของสารนิเทศรวมถึงประโยชน์ที่ได้จากสารนิเทศ แล้ว ประภาวดี สืบสันธิ์ (2533: 312-314) ยังเน้นให้เห็นว่า องค์ประกอบด้านตัวผู้ใช้มีอิทธิพลมากต่อการกระตุ้นหรือลดความต้องการสารนิเทศ องค์ประกอบที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้ใช้ได้แก่

1. ความต้องการพื้นฐาน นักจิตวิทยาแบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็นแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้เกิดการกระทำต่าง ๆ เป็น 3 ระดับ ได้แก่

- 1.1 ความต้องการทางร่างกาย เช่น ต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ความปลอดภัย ฯลฯ
- 1.2 ความต้องการทางจิต หรือความต้องการทางอารมณ์ เช่น ต้องการความสำเร็จ ต้องการมีอำนาจต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ และต้องการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ฯลฯ
- 1.3 ความต้องการทางปัญญา เช่น ต้องการวางแผนการตัดสินใจ ต้องการการเรียนรู้ให้เกิดความชำนาญ ฯลฯ ความต้องการพื้นฐานทั้งสามระดับจะมีความสัมพันธ์กัน ความต้องการทางร่างกายอาจก่อให้เกิดความต้องการทางอารมณ์ และหรือความต้องการทางปัญญา ในขณะที่ความต้องการทางอารมณ์อาจทำให้เกิดความต้องการทางปัญญาได้ เช่นกัน ความต้องการทางปัญญาทำให้เกิดความต้องการสารสนเทศและพฤติกรรม สารสนเทศมากกว่า ความต้องการพื้นฐานอื่น ๆ เพราะเป็นความต้องการที่จะแสวงหาสารสนเทศอย่างลึกซึ้ง เพื่อประกอบการตัดสินใจและการวางแผน

ความต้องการพื้นฐานเหล่านี้เกิดจากบทบาทที่บุคคลนั้นมีในสังคม เช่น ลักษณะอาชีพ บทบาทในการทำงานสภาพแวดล้อม ตลอดจนบุคลิกของบุคคลนั้น

2. ลักษณะอาชีพ องค์ประกอบเกี่ยวกับอาชีพหรืองานที่กำหนดความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่

- 2.1 งานหรือกิจกรรมที่บุคคลรับผิดชอบ เช่น การวิจัย การสอน การบริหาร หรือผู้ที่อยู่ระหว่างศึกษา ฯลฯ
- 2.2 หน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานที่ต้องใช้สารสนเทศ เช่น หน้าที่ของที่ปรึกษา งานของผู้กำหนดแผนและนโยบาย
- 2.3 กระบวนการวางแผนและระดับการตัดสินใจที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้อง เช่น การตัดสินใจของผู้ปฏิบัติงานย่อมต้องการสารสนเทศน้อยกว่าผู้บริหารระดับสูงที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย
- 2.4 สถานะของบุคคลนั้นในองค์การ ซึ่งมีการพบว่าชายการแสวงหาสารสนเทศไม่เป็นทางการแพร่หลายในกลุ่มผู้อาวุโสมากกว่าในกลุ่มผู้อาวุโสน้อยกว่า ดังเช่น อาจารย์อาวุโสในมหาวิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะใช้บทความวารสารปริทัศน์ และสำเนาเอกสารก่อนการตีพิมพ์เผยแพร่มากกว่า

3. ลักษณะเฉพาะบุคคลและสังคม นับเป็นตัวแปรที่แสดงลักษณะของบุคคลนั้น เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพทางสังคม เชื้อชาติ

4. ลักษณะอื่น ๆ ได้แก่

4.1 ประสบการณ์จากการทำงานเฉพาะด้าน ก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ ความสามารถเฉพาะและความเฉลียวฉลาด ฯลฯ

4.2 ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสารนิเทศ การที่บุคคลเข้าใจและเห็นคุณค่าของสารนิเทศจากประสบการณ์ของตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้แหล่งสารนิเทศ คู่มือช่วยค้น และรูปแบบต่าง ๆ ของสื่อที่ช่วยนำส่งสารนิเทศ ฯลฯ

4.3 ลักษณะทางจิตวิทยา เป็นความรู้สึกริเริ่มของผู้ใช้ที่แสดงพฤติกรรมออกมา เช่น ความกระตือรือร้นในการทำงานให้สำเร็จ ความมีระเบียบ ความเป็นอิสระ ฯลฯ

4.4 บุคลิกภาพ เช่น เป็นคนเปิดเผย และมนุษยสัมพันธ์ดี ฯลฯ บุคลิกภาพมีผลต่อรูปแบบการสื่อสาร สารนิเทศในองค์กร กล่าวคือ บุคคลที่รอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ จะเป็นตัวกลางถ่ายทอดสารนิเทศไปยังบุคคลอื่น และมักใช้แหล่งสารนิเทศภายนอก เช่น การอ่าน การร่วมประชุมและการวิจัย ฯลฯ

4.5 วิธีการดำรงชีวิต รวมถึงทัศนคติต่อการรับข่าวสาร การใช้เทคโนโลยี และสื่อสมัยใหม่ การส่งเสริม และการมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนที่สังกัด ฯลฯ

งานวิจัยที่ศึกษาตัวแปรระหว่างแรงจูงใจที่เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ กับพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศได้แก่

งานวิจัยของ Dunn (1986: 475-481) ที่ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของนักศึกษาปริญญาตรี 625 คน ของมหาวิทยาลัย Loma Linda วิทยาเขต La Sierra เกี่ยวกับมูลเหตุที่ทำให้นักศึกษาแสวงหาสารนิเทศเพื่อประกอบการเรียนนอกเหนือที่กำหนดในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจที่ทำให้นักศึกษาแสวงหาสารนิเทศได้แก่ ความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ความต้องการความสำเร็จในวิชาชีพ ความต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับของตนเอง ความต้องการให้ตนมีความรู้กว้างขวาง ความต้องการให้ตนเป็นคนเฉลียวฉลาด และความต้องการผลการเรียนดี นอกจากนี้ยังพบอีกว่านักศึกษาที่ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ต้องการมีความรู้กว้างขวาง มักแสวงหาสารนิเทศจากเพื่อน ครอบครัว ในขณะที่นักศึกษาที่ต้องการเป็นคนเฉลียวฉลาดและต้องการความสำเร็จในวิชาชีพ แสวงหาสารนิเทศจากห้องสมุดและผู้เชี่ยวชาญ และในปีเดียวกัน Ikpaahindi (1986: 1518-A) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการความสำเร็จ (ผลิตผลงานทางวิชาการ) และ ความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับกับความถี่ในการใช้แหล่งสารนิเทศ กับคัลเลอร์ในประเศไนจีเรีย จำนวน 80 คน ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการความสำเร็จในการผลิตผลงานทางวิชาการ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความถี่ในการใช้แหล่งสารนิเทศ

สำหรับ Rees และ Paisley (1968: 11-29) ศึกษาแรงจูงใจที่มีผลต่อการแสวงหาสารนิเทศและการใช้สื่อของประชาชน งานวิจัยนี้พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จมีความสัมพันธ์กับการศึกษา การอ่านหนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฝั่งวิทยุ การแสวงหาสารนิเทศจากบุคคลอื่น และการใช้ห้องสมุดประชาชน

ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาตัวแปรลักษณะบุคคล และบุคลิกภาพกับการแสวงหาสารนิเทศ คืองานวิจัยของ Parker และ Paisley (อ้างถึงใน ประภาวดี สืบสนธิ์ 2530: 49) ที่ศึกษาพฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศของประชาชนในชุมชน Fresno และ San Mateo รัฐแคลิฟอร์เนีย โดยการศึกษาตัวแปรเฉพาะบุคคล (เพศ อายุ อาชีพ รายได้) ประเภทของสารนิเทศที่ต้องการและแรงจูงใจในการหาสารนิเทศ ที่มีผลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาเป็นตัวกำหนดการใช้แหล่งบุคคล สถาบัน แหล่งสารนิเทศทางการ งานวิจัยนี้ถือเป็นงานวิจัยที่สำคัญเพราะพิจารณาสภาพแวดล้อมของการแสวงหาสารนิเทศ และแหล่งสารนิเทศที่ประชาชนใช้ขึ้นกับตัวแปรบุคคลหรือตัวแปรจิตวิทยามากกว่าประเภทของสารนิเทศที่ต้องการ

Summers, Matheson และ Conry (1983: 75-85) ศึกษาผลของบุคลิกภาพอาชีพ ลักษณะทางจิตวิทยาที่มีผลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของนักการศึกษาแห่งรัฐโคลัมเบีย ประเทศแคนาดาจำนวน 1,078 คน ผลปรากฏว่าตำแหน่งหน้าที่การงาน อุบิสัยการกระจายข่าวสาร และทัศนคติที่มีต่อสารนิเทศของนักการศึกษา เป็นตัวกำหนดการใช้สารนิเทศที่สำคัญ ผลการวิจัยนี้สนับสนุนความคิดที่ว่า แหล่งสารนิเทศที่นักการศึกษาใช้เป็นผลสืบเนื่องจากตัวแปรหลาย ๆ ประเภท และการศึกษาลักษณะทางจิตวิทยาของผู้ใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าใจถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการใช้แหล่งสารนิเทศ

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาสิ่งเร้าจากภายในและภายนอกบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการสร้างแรงจูงใจในการแสวงหาสารนิเทศ คืองานวิจัยของ Rotter (Quoted in Powell 1984: 183-184) และงานวิจัยของ Davis และ Phares (1967: 547-561) ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกันคือ บุคคลที่มีสิ่งเร้าภายในตนเองสูง จะเกิดแรงจูงใจในการแสวงหาสารนิเทศมากกว่าบุคคลที่มีสิ่งเร้าจากภายนอกตนเองสูง

การแสวงหาสารนิเทศ

ความหมายของการแสวงหาสารนิเทศ

การแสวงหาสารนิเทศ หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลากรทำเพื่อหาข้อมูล ข่าวสาร ที่จะตอบสนองความต้องการที่ตนตระหนักและเล็งเห็นความต้องการที่เล็งเห็นนี้จะแสดงออก และนำไปสู่พฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศ (ประภาวดี สืบสนธิ์ 2532 ช: 25)

กระบวนการแสวงหาสารนิเทศ

การแสวงหาสารนิเทศ เป็นกระบวนการหาทางที่จะให้ได้สารนิเทศที่ต้องการ ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การตระหนักถึงความต้องการสารนิเทศ การพิจารณาแหล่งสารนิเทศ และการเลือกหนทางแสวงหาสารนิเทศ (ประภาวดี สืบสนธิ์ 2532 ช: 25-35) ดังมีรายละเอียดดังนี้

การตระหนักถึงความต้องการสารนิเทศ

การตระหนักถึงความต้องการนิเทศของแต่ละบุคคล ก็เพื่อลดความคลุมเครือ เพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในด้านการปฏิบัติงาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน) เช่น การเงิน สุขภาพ การเดินทาง การศึกษา การจัดการ การพัฒนาอาชีพ ฯลฯ

การพิจารณาแหล่งสารนิเทศ

แหล่งสารนิเทศหมายถึง สถานที่ที่เป็นแหล่งกำเนิดสารนิเทศแหล่งที่รวบรวมสารนิเทศ หรือทั้งสองอย่างรวมกัน ในการพิจารณาแหล่งที่จะต้องได้สารนิเทศนั้น ๆ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งสารนิเทศที่ใช้ในการแสวงหาสารนิเทศนี้มีผู้เสนอแนวคิดหลายท่าน เช่น Wilson (1981: 4) กล่าวว่าผู้ใช้อาจหาสารนิเทศได้จากระบบทางการ คือ ระบบสารนิเทศ (เช่น ห้องสมุด บริการออนไลน์ ศูนย์สารนิเทศ ฯลฯ) หรือใช้ระบบอื่นช่วยเสริมสารนิเทศที่ต้องการได้แก่ หน่วยสารนิเทศรัฐบาล สอบ

ถามจากอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อนร่วมชั้น นอกจากนี้อาจแสวงหาสารนิเทศจากผู้ที่อยู่ชั้นปีที่สูงกว่า และร้านหนังสือ ฯลฯ

Ford (1973: 87) จำแนกแหล่งสารนิเทศเป็นแหล่งทางการ (ได้แก่หนังสือวารสาร รายงานการวิจัย สไลด์ เทป และวัสดุบันทึกเสียง) และแหล่งไม่เป็นทางการ (เช่น การอภิปราย/ประชุมร่วมกับเพื่อนร่วมงาน และการติดต่อทางจดหมาย ฯลฯ) เช่นเดียวกับ Grogan (1982: 17) จำแนกแหล่งสารนิเทศเป็น 2 ลักษณะคือ แหล่งสารนิเทศทางการ (เช่น หน่วยงานรัฐบาล องค์การวิจัย มหาวิทยาลัย และวิทยาลัย ฯลฯ) และแหล่งสารนิเทศไม่เป็นทางการ (เช่น อภิปรายกับเพื่อนร่วมงาน และการประชุมสัมมนา ฯลฯ) ร่วมกับผู้ร่วมงาน/ผู้อื่นและการประชุม/สัมมนา ฯลฯ)

นอกจากนี้ ประภาวดี สีสันธิ (2532 ช: 27-29) จำแนกแหล่งสารนิเทศดังนี้

1. แหล่งสารนิเทศภายในบุคคล คือ ประสบการณ์ของผู้แสวงหาสารนิเทศ
2. แหล่งสารนิเทศภายนอก แบ่งย่อยเป็น 3 แหล่ง
  - 2.1 แหล่งสารนิเทศบุคคล โดยสื่อสารกับบุคคลไม่เป็นทางการ เช่น เพื่อนร่วมงาน/ร่วมอาชีพ บุคคลที่มีความรู้ และสมาชิกในครอบครัว ฯลฯ
  - 2.2 แหล่งสารนิเทศสถาบัน ที่ตั้งขึ้นเพื่อบริการสารนิเทศอย่างเป็นทางการ เช่น ห้องสมุด/และศูนย์สารนิเทศ ฯลฯ) หรือสถาบันที่ดำเนินงานเฉพาะด้าน แต่ให้สารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานได้ (เช่น สำนักงานส่งเสริมการเกษตร และหน่วยสารนิเทศของรัฐ ฯลฯ)
  - 2.3 แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์

จากแหล่งสารนิเทศดังกล่าว สามารถสรุปแหล่งได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

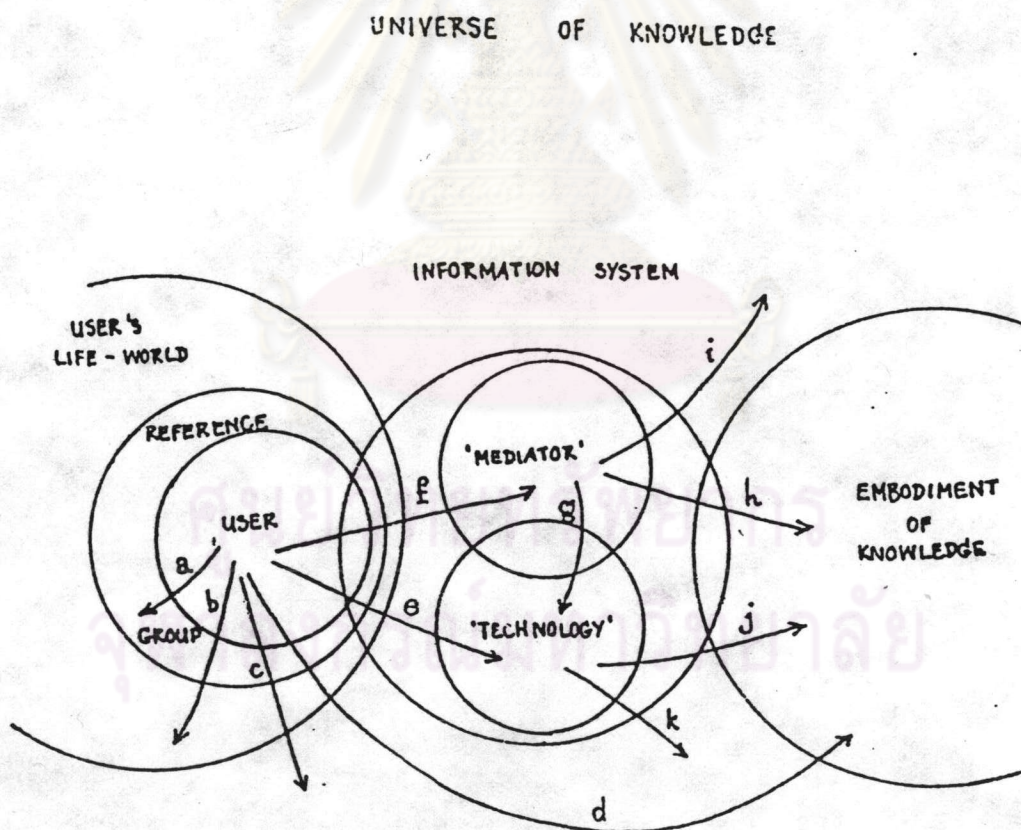
1. แหล่งสารนิเทศทางการ หมายถึงแหล่งที่จัดขึ้นเพื่อให้บริการสารนิเทศโดยตรง เช่น ห้องสมุด ศูนย์เอกสาร ศูนย์สารนิเทศ ฯลฯ
2. แหล่งสารนิเทศไม่เป็นทางการ แบ่งเป็น
  - 2.1 แหล่งสารนิเทศภายในบุคคล คือ ประสบการณ์ต่าง ๆ ของตนเอง
  - 2.2 แหล่งสารนิเทศบุคคล ได้แก่ การอภิปราย/การประชุม การสนทนากับครู เพื่อนร่วมชั้น สมาชิกครอบครัว ฯลฯ

2.3 แหล่งสารนิเทศสถาบันที่ดำเนินงานเฉพาะด้าน แต่ให้ข่าวสารที่เกี่ยวข้อง
 กับการดำเนินงานได้ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการเกษตร หน่วยงานสารนิเทศของรัฐ
 สถานที่ฝึกงานของนิสิต/นักศึกษา เป็นต้น รวมถึงบุคคลที่เสริมสารนิเทศที่ต้องการได้เช่น
 นักวิชาการเกษตร นักพัฒนาการ ผู้ควบคุมการฝึกงาน ฯลฯ

การเลือกหนทางแสวงหาสารนิเทศ

ในการแสวงหาสารนิเทศ ผู้ใช้จะเลือกหนทางแสวงหาสารนิเทศจากช่องทาง
 ใดนั้นขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของแต่ละบุคคลในการที่จะเข้าถึงสารนิเทศนั้น ๆ ซึ่ง Wilson
 (1981: 5-7) ชี้ให้เห็นช่องทางการแสวงหาสารนิเทศดังนี้

ภาพที่ 2 ช่องทางการแสวงหาสารนิเทศ (Wilson 1981: 6)

จากภาพ โลกของผู้ใช้ หมายถึง ประสบการณ์ของผู้ใช้ในฐานะผู้ใช้สารสนเทศ ซึ่งจะมีโลกย่อย ๆ คือ โลกของงาน ภายในโลกของงานนี้จะปรากฏ "กลุ่มอ้างอิง" ได้แก่ เพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนร่วมองค์การ ฯลฯ ถือเป็นแหล่งสารสนเทศบุคคลที่สำคัญ

ผู้ใช้จะติดต่อกับ "ระบบสารสนเทศต่าง ๆ" ภายในระบบจะประกอบด้วยระบบย่อย 2 ระบบ ได้แก่ ระบบที่มีตัวกลาง เช่น บรรณารักษ์ และระบบที่ใช้เทคโนโลยี รวมถึง เทคนิค เครื่องมือ เครื่องจักรกลต่าง ๆ เพื่อช่วยในการหาสารสนเทศ

ระบบสารสนเทศจะเข้าถึงแหล่งความรู้อื่น ๆ ได้ทั้งเอกสารและตัวบุคคลลูกศร และอักษรกำกับบนภาพแสดงให้เห็นช่องทางการค้นหาสารสนเทศที่ผู้แสวงหาสารสนเทศหรือที่ระบบสารสนเทศเป็นตัวใช้ (เพื่อหาสารสนเทศให้แก่ผู้ใช้) ที่สามารถจำแนก ได้เป็น 4 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 - กลุ่ม A - ช่องทาง a,b,c และ d แสดงถึงกลวิธีการค้นของผู้ใช้โดยไม่พึ่งระบบสารสนเทศ

- กลุ่มที่ 2 - กลุ่ม B - ช่องทาง e และ f แสดงช่องทางการค้นที่ผู้ค้นใช้ตัวกลางหรือเทคโนโลยีของระบบสารสนเทศช่วย (เช่น ใช้เทอร์มินัล ใช้คอมพิวเตอร์) ✓

- กลุ่มที่ 3 - กลุ่ม C - ช่องทาง g,h และ i หมายถึงช่องทางการค้นของตัวกลาง เพื่อหาสารสนเทศที่ผู้ใช้ต้องการ

- กลุ่มที่ 4 - กลุ่ม D - ช่องทาง j และ k แสดงช่องทางการแสวงหาสารสนเทศ ที่ผู้ใช้หรือตัวกลางใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนค้นหาสารสนเทศ เช่น การค้นฐานข้อมูล ✓

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์ และนักศึกษาในเรื่องของการใช้แหล่งสารสนเทศ

งานวิจัยของต่างประเทศที่ทำการศึกษาเฉพาะอาจารย์มีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของ Friedlander (1973: 65-69) ซึ่งศึกษาการแสวงหาสารสนเทศของคณาจารย์โรงเรียนแพทย์ จำนวน 418 คน งานวิจัยของ Hiland (1974: 4299-A) ที่ศึกษาความต้องการและการใช้สารสนเทศของครูสังคมนตรีระดับมัธยมศึกษา 6 โรงเรียนในรัฐอินเดียนา และรัฐอินเดียนา จำนวน 35 คน รวมทั้ง Needham (1981: 30-43) ศึกษาการใช้สารสนเทศของครูประถมศึกษา ผลปรากฏว่างานวิจัยทั้ง 3 เรื่องนี้ให้ผลการวิจัยตรงกันว่า อาจารย์หรือครูนิยมใช้แหล่งสารสนเทศไม่เป็นทางการมากกว่าแหล่งทางการ

ในการศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของนักศึกษาเพียงกลุ่มเดียวได้แก่ งานวิจัยของ Dunn (1986: 475-481) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของ นักศึกษามหาวิทยาลัย Loma Linda วิทยาเขต La Sierra ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 625 คน และงานวิจัยของ Subrahmanyam (1983: 200-204) ซึ่งทำการ ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของนักศึกษาวิทยาเอกทางด้านสังคมศาสตร์ที่กำลัง ทำวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัย Sri Venkateswara จำนวน 32 คน ผลปรากฏว่างาน วิจัยทั้ง 2 เรื่องต่างพบว่า นักศึกษาใช้แหล่งสารนิเทศไม่เป็นทางการมากกว่าทางการ นอกจากนี้งานวิจัยของ Osiope (1988: 337-346) ที่ทำการศึกษากิจกรรมการแสวง หาสารนิเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัย Port Harcourt ประเทศไนจีเรีย จำนวน 502 คน ยังพบว่านักศึกษาแสวงหาสารนิเทศโดยการค้นหาหนังสือเอง และถามอาจารย์ร้อยละ 41.43 แต่ใช้ห้องสมุดถามบรรณารักษ์ และใช้टरรชนีและสารระสังเขปเพียงร้อยละ 33.47

จากผลการวิจัยดังกล่าวทั้ง 3 เรื่องข้างต้นขัดแย้งกับผลการวิจัยอีก 2 เรื่องคือ งานวิจัยของ Blackie และ Smith (1981: 16-23) ที่ทำการศึกษากิจกรรมการ แสวงหาสารนิเทศของนักศึกษาคณะสิ่งแวดล้อม พบว่าใช้ห้องสมุดภายในมหาวิทยาลัยเป็น อันดับแรก รองลงมาคือใช้ทรัพยากรของภาควิชา และใช้แหล่งสารนิเทศบุคคลคือ นักศึกษา ชั้นปีที่สูงกว่า ส่วนงานวิจัยของ Day (1983: 16-23) ซึ่งศึกษากิจกรรมการแสวงหา สารนิเทศของนักศึกษาของสถาบันโพลีเทคนิค ในด้านความสำเร็จในการค้นและการใช้ สารนิเทศเพื่อประกอบการเรียนใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษาใช้ ห้องสมุดของสถาบัน โพลีเทคนิคเป็นหลักในการแสวงหาสารนิเทศ

เกี่ยวกับงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาการใช้แหล่งสารนิเทศของอาจารย์ และนักศึกษา ซึ่งได้แก่งานวิจัยต่อไปนี้

มารศรี ลือประเสริฐ (2530) ศึกษาพฤติกรรมการอ้างอิงของคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 85 คน งานวิจัยของสุกัญญา ภูญโญตระกูล (2531) ที่ศึกษาความต้องการและการใช้สารนิเทศของครูและอาจารย์โรงเรียนสารพัดช่างใน กรุงเทพมหานคร จำนวน 165 คน รวมทั้งงานวิจัยของสุรพร เมืองอ่ำ (2529) ที่ศึกษา ความต้องการและการใช้สารนิเทศของอาจารย์โรงเรียนเตรียมทหาร จำนวน 122 คน ผลปรากฏว่างานวิจัยทั้ง 3 เรื่องพบว่า อาจารย์นิยมใช้แหล่งสารนิเทศไม่เป็นทางการมาก

กว่าทางการ ในขณะที่งานวิจัยของนายิกา เมฆจรัสกุล (2529) ซึ่งทำการศึกษาความต้องการและการใช้สารนิเทศของคณาจารย์ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 204 คน และงานวิจัยของ สุรีย์ บุหงามงคล (2528) ที่ศึกษาความต้องการและการใช้สารนิเทศของคณาจารย์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง จำนวน 272 คน กลับพบว่าอาจารย์ใช้แหล่งสารนิเทศทางการมากกว่าไม่เป็นทางการ โดยใช้ห้องสมุดคณะมากกว่าแหล่งอื่น ๆ

สำหรับงานวิจัยของไทยที่ศึกษาการใช้แหล่งสารนิเทศสำหรับนักศึกษา เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษามีเพียงงานวิจัยของกิ่งทอง ศิริมงคล (2531) ที่ศึกษาการค้นสารนิเทศและการใช้สารนิเทศของนักศึกษานิติวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 140 คน พบว่านักศึกษาใช้ห้องสมุดคณะที่สังกัด และอาจารย์ในระดับมาก ทั้งสามขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์

ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกหนทางแสวงหาสารนิเทศ มีองค์ประกอบที่นำไปสู่การตัดสินใจเลือกใช้แหล่งสารนิเทศ นอกจากสถานการณ์ความต้องการสารนิเทศ (เช่น ความรีบด่วน การป้องกันความเสียหายขององค์กร ฯลฯ) ลักษณะของผู้แสวงหาสารนิเทศ (เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ฯลฯ) และลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (เช่น การสอน การวิจัย การกำหนดแผนและนโยบาย ฯลฯ) ยังต้องประกอบด้วย ลักษณะของแหล่งสารนิเทศ และลักษณะของสารนิเทศที่จะได้จากแหล่งนั้นอีกด้วย ซึ่งมีผู้วิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะดังกล่าวตั้งนี้หลายท่าน ดังเช่น Saracevic และ Wood (1981: 126-127) ได้วิเคราะห์ดังนี้

1. คุณภาพของสารนิเทศ (หรือข้อมูล) ที่ได้รับ มีความชัดเจน ถูกต้อง เชื่อถือได้ ทันสมัย และทันเหตุการณ์
2. ขอบเขตของสารนิเทศที่ได้รับ มีความสมบูรณ์ เข้าใจได้ง่าย ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการ
3. สารนิเทศที่ได้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ นำไปใช้ประโยชน์ได้ง่าย เหมาะกับระดับการศึกษาของผู้ใช้
4. สารนิเทศที่ได้รับ ช่วยประหยัดเวลา และเข้าถึงสารนิเทศได้ง่าย
5. ประหยัดค่าใช้จ่าย ในการได้สารนิเทศที่ต้องการ การใช้บริการ และระยะเวลาที่รอคอยสารนิเทศที่ต้องการ

ส่วน Paisley และ Hardy (Quoted in Salasin and Cedar 1985: 95) กล่าวถึงลักษณะของสารนิเทศและแหล่งไว้ว่า สารนิเทศที่ได้รับ ควรครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องทันสมัย ทันเหตุการณ์ และมีเนื้อหาเฉพาะเจาะจง เกี่ยวกับแหล่งที่ใช้ควรเข้าถึงสารนิเทศได้ง่าย และเสียค่าใช้จ่ายน้อยๆ

Salasin และ Cedar (1985: 95) ได้สรุปการวิเคราะห์เกี่ยวกับแหล่งสารนิเทศ 2 ประการคือ

1. คนเราชอบใช้แหล่งสารนิเทศที่ใช้สะดวก โดยไม่คำนึงถึงปริมาณสารนิเทศที่ได้รับและเลือกใช้แหล่งที่เสียค่าใช้จ่าย (แรงงาน) น้อยที่สุด
2. การแสวงหาสารนิเทศเกิดขึ้นเพราะคนเราต้องการเนื้อหาที่มีขอบเขตกว้าง (ไม่เจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง) จึงช่วยวิเคราะห์ความแตกต่างในด้านพฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศระหว่างกลุ่มคน ซึ่งเป็นผลจาก การศึกษา การอบรม และอุปนิสัย ทำให้พบว่าแหล่งสารนิเทศบางแหล่งใช้ง่ายกว่าแหล่งอื่น

งานวิจัยที่ศึกษาถึงลักษณะของแหล่งสารนิเทศที่อาจารย์คำนึงถึงเมื่อต้องการไปใช้แหล่งสารนิเทศคือ งานวิจัยของ Friedlander (1973: 65-69) และงานวิจัยของ DeRosa และคณะ (1983: 45-50) ซึ่งงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องให้ผลการวิจัยว่าคณาจารย์ทางการแพทย์ คำนึงถึงขณะที่ไปใช้แหล่งสารนิเทศว่า ควรเป็นแหล่งสารนิเทศที่เข้าถึงได้ง่าย และงานวิจัยของ Whitlatch (1983: 141-152) พบว่าคณาจารย์คำนึงถึงเกี่ยวกับแหล่งที่ใช้ว่า ควรประหยัดเวลาและเสียค่าใช้จ่ายน้อย ในขณะที่งานวิจัยของไทยคืองานวิจัยของสุรีย์ บุษงามงคล (2528) ที่กลับพบว่าคณาจารย์ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง คำนึงถึงขณะที่ไปใช้แหล่งสารนิเทศว่า ควรเป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลทันสมัย ทันเหตุการณ์ ส่วนงานวิจัยของนายิกา เมฆจรัสกุล (2529) นอกจากพบว่าคณาจารย์ของศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คำนึงว่าแหล่งสารนิเทศที่ใช้ควรให้ข้อมูลทันสมัย ทันเหตุการณ์เป็นแหล่งที่เข้าถึงแหล่งสารนิเทศได้ง่าย รวมทั้งให้สารนิเทศที่ถูกต้องและสมบูรณ์

ในงานวิจัยที่ศึกษาว่านักศึกษาคำนึงถึงในการไปใช้แหล่งสารนิเทศอย่างไรนั้น ดังปรากฏพบได้จากงานวิจัยของ DeRosa และคณะ (1983: 45-50) และ Osibe (1988: 337-346) ซึ่งผลการวิจัยทั้ง 2 เรื่อง พบว่านักศึกษาคำนึงถึงเกี่ยวกับแหล่ง

สารนิเทศที่ใช้ ควรเป็นแหล่งสารนิเทศที่เข้าถึงได้ง่าย และงานวิจัยของ Whitlatch (1983: 141-152) พบว่านักศึกษาคำนึงเกี่ยวกับแหล่งสารนิเทศที่ใช้ควรประหยัดเวลา และเสียค่าใช้จ่ายน้อย ในขณะที่งานวิจัยของไทยคือ งานวิจัยของ กิ่งทอง ศิริมงคล (2531) กลับพบว่า นักศึกษาคำนึงถึงสารนิเทศที่ได้รับจากแหล่ง ควรเป็นสารนิเทศที่ เข้าใจได้ง่าย ถูกต้อง ครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและทันเหตุการณ์

การใช้สารนิเทศ

การใช้สารนิเทศของบุคคลเป็นผลจากความต้องการสารนิเทศของตนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ King และ Palmour (1981: 70) ได้แบ่งการใช้สารนิเทศเป็น 5 กลุ่มได้แก่

1. ใช้สารนิเทศเพื่อสนองความต้องการส่วนบุคคล คือ
    - 1.1 แก้ปัญหาชีวิตประจำวันในเรื่อง โภชนาการ การเดินทาง การเงิน ฯลฯ
    - 1.2 เพื่อความอยู่รอดในภาวะวิกฤติการณ์ เช่น ตาย หย่าร้าง ตกงาน ฯลฯ
    - 1.3 รับข่าวสาร เหตุการณ์ปัจจุบัน
    - 1.4 เพื่อความบันเทิง และสันทนาการ
    - 1.5 มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งและตัดสินใจด้านนโยบายสาธารณะ
  2. ใช้สารนิเทศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีพของบุคคลเหล่านี้
    - 2.1 เด็กวัยก่อนเข้าเรียน
    - 2.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางการทุกระดับ
    - 2.3 ผู้ใหญ่ที่สนใจการศึกษาด้วยตนเอง
    - 2.4 บุคคลที่ไม่รู้หนังสือ
  3. ใช้สารนิเทศเพื่อปฏิบัติงานภายในองค์การเกี่ยวกับ
    - 3.1 การสร้างผลผลิตและบริการ เช่น ธุรกิจ โรงพยาบาล ฯลฯ
    - 3.2 การสร้างผลประโยชน์ให้กับกลุ่มหรือองค์การ เช่น สมาคม สหภาพ มูลนิธิ ฯลฯ
- หรือการใช้สารนิเทศของกลุ่มวิชาชีพ เช่น ทนาย นายแพทย์ นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร นักสังคมสงเคราะห์

4. ใช้สารนิเทศเพื่อปกครองสังคมให้มีประสิทธิภาพ คือ
  - 4.1 การบรรยายข้อมูลประชาชาติ เช่น สัมมนาประชากร สถิติ สุขภาพ สถิติแรงงาน ฯลฯ
  - 4.2 การดำเนินงานของรัฐ เช่น การบริการมวลชน ออกกฎหมายข้อบังคับ วิจัย ฯลฯ
5. ใช้สารนิเทศเพื่อวัตถุประสงค์ระดับนานาชาติ ได้แก่
  - 5.1 การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
  - 5.2 การแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและแลกเปลี่ยนทางวิชาชีพ
อื่น ๆ
  - 5.3 การค้า และการแลกเปลี่ยนเงินตรา

Paisley และ Hardy (Quoted in Salasin and Cedar 1985: 95) ชี้ว่าองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ใช้สารนิเทศคือ จุดประสงค์ของการนำสารนิเทศไปใช้ เช่น เพื่อการศึกษา การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การคาดคะเน และการพิสูจน์

ในขณะที่ Dervin (Quoted in Kochen and Donohue 1976: 19-38) สรุปว่าบุคคลทั่วไปใช้สารนิเทศเพื่อแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน 19 ประการ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้าน การบริโภค ที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การบำรุงรักษาบ้าน การศึกษา สุขภาพ การเดินทาง การพักผ่อน การเงิน สวัสดิการสังคม ปัญหาเชื้อชาติ การดูแลเด็ก การวางแผนครอบครัว กฎหมาย อาชญากรรม-และความปลอดภัย การย้ายถิ่นฐาน การทหาร กิจการสาธารณชน -การเมือง- และเรื่องอื่น ๆ

นอกจากนี้ Chen และ Hernon (1982) พบว่า บุคคลทั่วไป 2,500 ครอบครัว ในเมืองต่าง ๆ ของรัฐนิวอิงแลนด์ ใช้สารนิเทศเพื่อแก้ปัญหาประจำวัน 4 ประการ คือ ปัญหาด้านการเงิน สุขภาพ การศึกษา และการเมือง

ผลงานวิจัยต่างประเทศและภายในประเทศเกี่ยวกับการใช้สารนิเทศเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของอาจารย์ และนักศึกษา ปรากฏผลดังนี้

อาจารย์

Friedlander (1973: 65-69) ศึกษาการแสวงหาสารนิเทศของคณาจารย์โรงเรียนแพทย์ พบว่า คณาจารย์ ใช้สารนิเทศเพื่อการวิจัยมากกว่าการสอน และการบริหาร ฯลฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rzasz และ Moriarty (1970: 403-407) ที่ศึกษาการใช้และความต้องการของคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย Purdue ที่ปรากฏผลว่าคณาจารย์ใช้สารนิเทศเพื่อการวิจัยมากที่สุด ในขณะที่ของไทยได้แก่งานวิจัยของ สุวีริย์ น้อยจันทร์ (2524) ซึ่งทำการศึกษาความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดในคณะเภสัชศาสตร์ในประเทศไทย งานวิจัยของ สุวีริย์ บุญงามมงคล (2528) ที่ศึกษาความต้องการและการใช้สารนิเทศของคณาจารย์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง รวมทั้งงานวิจัยของ สุวีริพร เมืองอ่ำ (2529) ซึ่งศึกษาความต้องการสารนิเทศของอาจารย์โรงเรียนเตรียมทหาร กลับพบว่าคณาจารย์ หรืออาจารย์ใช้สารนิเทศเพื่อประกอบการสอน/การบรรยายมากที่สุด

นักศึกษา

Blackie และ Smith (1981: 16-23) ศึกษาความต้องการสารนิเทศของนักศึกษาคณะสิ่งแวดล้อม พบว่านักศึกษาต้องการใช้สารนิเทศเพื่ออ่านรายวิชาต่าง ๆ ที่อาจารย์ผู้สอนกำหนด และเพื่อใช้ประกอบการสัมมนา

Day (1983: 16-23) ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของนักศึกษาสถาบันโปลีเทคนิค ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาใช้สารนิเทศเพื่อใช้ประกอบการทำรายงานเป็นอันดับแรก รองลงมาเพื่อใช้ประกอบการสัมมนา

Lane (1966: 277-282) ศึกษาการประเมินการใช้ห้องสมุดของนักศึกษามหาวิทยาลัย Delaware ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ใช้สารนิเทศเพื่อทำการวิจัย (ประกอบการทำปัญหาพิเศษ) มากกว่าชั้นปีอื่น ๆ

ส่วน Rzasz และ Moriarty (1970: 403-407) ทำการศึกษาการใช้และความต้องการสารนิเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัย Purdue พบว่านักศึกษานิเทศศาสตร์ใช้สารนิเทศเพื่อทำการบ้าน ขณะที่นักศึกษานิเทศศาสตร์ใช้สารนิเทศเพื่ออ่านเอกสารที่ผู้สอนกำหนด

สำหรับงานวิจัยภายในประเทศงานวิจัยของ สุนีย์ นัยจันทร์ (2524) สืบค้นความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดในคณะเภสัชศาสตร์ในประเทศไทย พบว่านักศึกษาปริญญาตรี และปริญญาโท แสวงหาสารนิเทศเพื่อประกอบการเรียนมากที่สุด

หลักสูตรสาขาเกษตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2532-33 มีคณะต่าง ๆ ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีที่เกี่ยวข้องกับสาขาเกษตร 5 คณะ ได้แก่ คณะเกษตร คณะประมง คณะวนศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งแต่ละคณะจะมีการเปิดสอนตามหลักสูตรดังนี้ (เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. กองแผนงาน 2530: 3-87)

คณะเกษตร

คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี จำนวน 3 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (เกษตรศาสตร์) หรือ วท.บ. (เกษตรศาสตร์) มี 8 สาขาวิชาดังนี้
  - 1.1 สาขาวิชาเกษตรกลวิธาน
  - 1.2 สาขาวิชาภูมิวิทยา
  - 1.3 สาขาวิชาโรคพืช
  - 1.4 สาขาวิชาปฐพีวิทยา
  - 1.5 สาขาวิชาพืชไร่
  - 1.6 สาขาวิชาพืชสวน
  - 1.7 สาขาวิชาสัตวบาล
  - 1.8 สาขาวิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
2. หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (คหกรรมศาสตร์) หรือ วท.บ. (คหกรรมศาสตร์)
3. หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (การจัดการศัตรูพืช) หรือ วท.บ. (การจัดการศัตรูพืช)

หลักสูตร วท.บ. (เกษตรศาสตร์) ทั้ง 8 สาขาวิชา วท.บ. (คหกรรมศาสตร์) และ วท.บ. (การจัดการศัตรูพืช) นิสิตจะต้องลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาต่าง ๆ ให้ได้ หน่วยกิตตามรายละเอียดดังนี้

หลักสูตร	วิชาพื้นฐาน ทั่วไป	วิชาเฉพาะด้าน		วิชาเลือก และ/หรือ วิชาโท	ฝึกงาน (หน่วยกิต)	รวมหน่วยกิต ตลอดหลักสูตร	
		รวม	วิชาแกน วิชาเฉพาะ				
วท. บ. (เกษตรศาสตร์)							
เกษตรกลวิธาน	64	66	30	36	12	6	148
กีฏวิทยา	64	66	30	36	12	6	148
โรคพืช	64	66	30	36	12	6	148
ปฐพีวิทยา	64	66	30	36	12	6	148
พืชไร่นา	64	66	30	36	12	6	148
พืชสวน	64	66	30	36	12	6	148
สัตวบาล	64	66	30	36	12	6	148
ส่งเสริมและนิเทศ							
ศาสตร์เกษตร	64	66	30	36	12	6	148
วท.บ. (คหกรรมศาสตร์)	60	80	47	33	3	6	149
วท.บ (การจัดการศัตรูพืช)	64	75	32	43	3	6	148

คณะประมง

คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนในระดับปริญญาตรี หลักสูตร วิทยาศาสตร์บัณฑิต (ประมง) หรือ วท.บ. (ประมง) จำนวน 5 สาขาวิชาดังนี้

1. สาขาวิชาการจัดการประมง
2. สาขาวิชาชีววิทยาประมง
3. สาขาวิชาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
4. สาขาวิชาผลิตภัณฑ์ประมง
5. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล

หลักสูตร วท.บ. (ประมง) ทั้ง 5 สาขาวิชา นิสิตจะต้องลงทะเบียนเรียนใน
หมวดวิชาต่าง ๆ ให้ได้หน่วยกิตตามรายละเอียดดังนี้

วท.บ. (ประมง)	วิชาพื้นฐาน ทั่วไป	วิชาเฉพาะด้าน		วิชาเลือก และ/หรือ วิชาโท	รวมหน่วยกิต ตลอดหลักสูตร	การฝึกงาน (ชม.)	
		รวม	วิชาแกน วิชาเอก				
การจัดการประมง	60	80	33	47	6	146	200
ชีววิทยาประมง	60	80	33	47	6	146	200
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	60	80	33	47	6	146	200
ผลิตภัณฑ์ประมง	60	80	33	47	6	146	200
วิทยาศาสตร์ทางทะเล	60	80	33	47	6	146	200

หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (ประมง) มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่ต่ำกว่า 146 หน่วยกิต และจำแนกออกเป็น 5 สาขาวิชา ดังกล่าวข้างต้น โดยจะเรียนวิชาพื้นฐานทั่วไปและหมวดวิชาเฉพาะด้าน (วิชาแกน) ในหลักสูตรร่วมกัน และเรียนวิชาเฉพาะด้าน (วิชาเอก) และวิชาเลือกแตกต่างกันตามสาขาวิชาต่าง ๆ

คณะวนศาสตร์

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนในระดับปริญญาตรี หลักสูตร
วท.บ. (วนศาสตร์) 3 สาขาวิชา ดังนี้

1. สาขาวิชาทรัพยากรป่าไม้ แยกเป็น 8 แขนงวิชา
  - 1.1 แขนงวิชาการจัดการป่าไม้
  - 1.2 แขนงวิชาวิชาการจัดการทุ่งหญ้า
  - 1.3 แขนงวิชาการจัดการลุ่มน้ำ
  - 1.4 แขนงวิชาการจัดการสัตว์ป่า
  - 1.5 แขนงวิชานันทนาการ
  - 1.6 แขนงวิชาวนวัฒนวิทยา
  - 1.7 แขนงวิชาวิศวกรรมป่าไม้
  - 1.8 แขนงวิชาชีววิทยาป่าไม้
2. สาขาวิชาวนผลิตภัณฑ์
3. สาขาวิชาวนศาสตร์ชุมชน

หลักสูตร วท.บ.(วนศาสตร์) ทั้ง 3 สาขา นี้จะต้องลงทะเบียนเรียนวิชาต่าง ๆ ตามรายละเอียดดังนี้

วท.บ. (วนศาสตร์)	วิชาพื้นฐาน	วิชาเฉพาะด้าน		วิชาเลือก	รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	* การฝึกงาน (หน่วยกิต)	
	ทั่วไป	รวม	วิชาแกน	วิชาเฉพาะ			เสรี
ทรัพยากรป่าไม้	61	86	26	60	3	150	9
วนผลิตภัณฑ์	61	86	26	60	3	150	9
วนศาสตร์ชุมชน	61	86	26	60	3	150	9

หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (วนศาสตร์) มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 150 หน่วยกิต และจำแนกออกเป็น 3 สาขาวิชา ดังกล่าวข้างต้น โดยจะเรียนวิชาพื้นฐานทั่วไปและวิชาแกนในหลักสูตรร่วมกัน แต่จะเรียนวิชาเฉพาะและวิชาเลือกแตกต่างกันตามสาขาวิชานั้น ๆ

* รวมอยู่ในวิชาเฉพาะด้าน

คณะสัตวแพทยศาสตร์

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนในระดับปริญญาตรี หลักสูตรสัตวแพทยศาสตรบัณฑิต หรือ สพ.บ. ดังนี้

หมวดวิชา	หน่วยกิต
วิชาพื้นฐานทั่วไป	72
วิชาเฉพาะด้าน	145
วิชาเลือกและ/หรือวิชาโท	9
การฝึกงาน (ชั่วโมง)	300
รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	226

หลักสูตรสัตวแพทยศาสตรบัณฑิต มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่ต่ำกว่า 226 หน่วยกิต

คณะอุตสาหกรรมเกษตร

คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนในระดับปริญญาตรี
หลักสูตร วิทยาศาสตร์บัณฑิต หรือ วท.บ. จำนวน 4 หลักสูตร ดังนี้คือ

1. หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (เทคโนโลยีการบรรจุ) หรือ วท.บ. (เทคโนโลยีการบรรจุ)
2. หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (เทคโนโลยีชีวภาพ) หรือ วท.บ. (เทคโนโลยีชีวภาพ)
3. หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตร) หรือ วท.บ. (พัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตร)
4. หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร) หรือ วท.บ. (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร)

หลักสูตร วท.บ. ทั้ง 4 สาขาวิชานี้ นิสิตจะต้องลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาต่าง ๆ
ให้ได้หน่วยกิตดังนี้

หลักสูตร	วิชาพื้นฐาน ทั่วไป	วิชาเฉพาะด้าน				วิชาเลือก และ/หรือ วิชาโท	รวมหน่วยกิต ตลอดหลักสูตร	การฝึกงาน (ชม.)	
		รวม	วิชาแกน	วิชาเฉพาะ	วิชาเอก วิชาโท				
วท.บ. (เทคโนโลยีการบรรจุ)	59	82	-	-	67	13	6	147	300
วท.บ. (เทคโนโลยีชีวภาพ)	55	85	17	68	-	-	6	146	300
วท.บ. (พัฒนาผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรมเกษตร)	59	83	-	-	68	15	6	148	300
วท.บ. (วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีการอาหาร)	59	83	25	58	-	-	3	148	300

จากหลักสูตรที่เปิดสอนโดย 5 คณะดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่านิสิตสาขาเกษตร
จะต้องเรียนวิชาพื้นฐาน วิชาเฉพาะด้าน (วิชาเอก วิชาโท และวิชาเลือก) รวมทั้งการฝึก
งาน อยู่ระหว่าง 146-226 หน่วยกิต ตลอดหลักสูตร ทำให้นิสิตต้องแสวงหาสารนิเทศเพื่อ
ประกอบการเรียน โดยอาจจะใช้เพื่อประกอบการทำรายงาน เพื่อใช้ประกอบการเสนอ
เนื้อหาวิชาหน้าชั้น เพื่อใช้ประกอบการอภิปราย เพื่อใช้ประกอบการสัมมนา เพื่อใช้

ประกอบการฝึกงาน และเพื่อใช้ประกอบการทำปัญหาพิเศษ ฯลฯ ดังนั้นห้องสมุดในฐานะ
แหล่งสารนิเทศทางการที่สำคัญ ที่นิสิตสาขาเกษตรจะใช้ค้นคว้าเพื่อประกอบการเรียนตาม
หลักสูตรดังกล่าวข้างต้น หากห้องสมุดได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการแสวงหาสารนิเทศ
แหล่งสารนิเทศที่นิสิตใช้แสวงหาสารนิเทศ ลักษณะของแหล่งสารนิเทศที่นิสิตคำนึงถึง โดย
เฉพาะความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เกิดขึ้นกับนิสิตขณะที่แสวงหาสารนิเทศ จะทำให้
ห้องสมุดสามารถปรับปรุงระบบสารนิเทศให้เอื้อประโยชน์ต่อนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
มากที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย